

På väg mot en mer nyanserad bild av de äldre finländska invandrarnas situation

Kristiina Heikkilä

Artikeln redovisar det som finns studerat om de äldre finländska invandrarna. Viktiga teman i artikeln är de äldre finnarnas kunskaper i svenska, deras intresse av att få vård och omsorg på finska samt deras sociala nätverk. Det har visat sig att den ursprungliga bilden av finländska äldre som en enhetlig grupp med låg status och dålig integrering numera nyanserats till en heterogen grupp med varierande grad av integrering.

Kristiina Heikkilä är forskningsassistent, Forsknings- och utvecklingsbyrån i Stockholm och Centrum för vårdvetenskap Syd, Huddinge.

Artikeln har tillkommit med hjälp av FRNs program "Individ, samhälle, hälsa".

"Många invandraråldringar lever i ensamhet och isolering. Många finska invandraråldringar som ringde oss, berättade om sin nöd, att de inte vågade gå ut, att de inte kunde gå ut p.g.a. sjukdom eller handikapp, att de glömt bort den svenska de en gång lärt sig, eftersom de inte hade någon att tala svenska med. Många grät i telefon. Men att flytta hem till Finland var inte heller någon lösning. Barnen bor här i många fall. /— / Många var de frågor vi fick, och ibland blev vi svarslösa inför all uppgivenhet vi mötte", skrev en tjänsteman i början av 1980-talet.

Uppmärksamheten kring frågor om äldre invandrare och deras speciella problem väcktes redan på 1970-talet. En längre tid fokuserades uppmärksamheten mest på de finskspråkiga äldre invandrarna. Detta berodde på att invandrare från Finland är den i särklass största invandrargruppen i Sverige. Sverigefinska organisationer tog tidigt upp frågan och har aktivt drivit frågan om de äldre finnarnas situation. På en av Äldreberedningens konferenser, i november 1982, sade Helena Kivisaari från dåvarande Riksförbundet finska föreningar i Sverige bland annat: "De finska pensionärerna hör till den grupp vars kunskaper i det svenska språket är

mycket bristfälliga. /—/ Bristfälliga kunskaper i svenska gör att sverigefinska pensionärer inte kan delta i det rika utbud av aktiviteter som kommuner och olika organisationer ordnar för pensionärer. Vi vet att många sverigefinska pensionärer lever isolerade. Resultatet av detta är passivitet, i många fall missbruk, social utslagning och åldrande i förtid" (1).

Hon efterlyste möjligheten att den på åldringsvården redan tjänstgörande finskspråkiga personalen placeras att "betjäna sverigefinska åldringar". Riksförbundet ville redan då att samhället skulle garantera de sverigefinska pensionärernas möjlighet att, oavsett boendeform, ha socialt umgänge med andra sverigefinnar, t ex genom att inrätta egna avdelningar. Hon betonade att det snarast var en organisatorisk fråga, inte en extra kostnad för kommunerna. Hon efterlyste också mer information på finska och betonade att de sverigefinska pensionärerna gjort "en mycket värdefull arbetsinsats under sina aktiva år i Sverige".

BILDEN PÅ 1980-TALET

Skröpliga, lösryckta, underdåniga

När intresset för de äldre invandrarnas situation hade blivit väckt och de sverigefinska organisationerna aktivt drev frågan beställde Socialstyrelsen den första vetenskapliga undersökningen om de äldre finnarnas situation i Sverige. En finsk sociolog, Elina Haavio-Mannila, fick i uppdrag att undersöka detta i början av 1980-talet. Haavio-Mannila och hennes medarbetare intervjuade 37 personer med finsk bakgrund som bodde i Stockholm och var 65 år eller äldre. Metoden bestod av "fritt formulerade djupintervjuer" (2). Haavio-Mannila konstaterar att hälsotillståndet är dåligt, "bara ca 30 procent av de intervjuade sade sig ha en god hälsa. De finländska invandrapensionärerna har slitit ut sin kropp genom hårt, enformigt arbete och många av dem har blivit skräpliga alltför tidigt" (3).

Många finländare i undersökningen hade kort utbildning. Haavio-Mannila citerar Riley och Foner (1976) som påstår att människor med låg utbildning är mindre

Trots att många hade dåliga kunskaper i det svenska språket ville de stanna i Sverige. De var nöjda med sin ekonomiska situation, men kunde inte utnyttja sina möjligheter till en aktiv ålderdom

lyckliga, mindre välanpassade och mindre optimistiska när det gäller framtiden. Hon skriver: "Nästan alla åldringarna i denna undersökning har framlevt sitt liv i en förtryckt position, de saknade därför självkänsla och var underdåniga. Många av deras uttalanden genomtyckades också av en total brist på tilltro till den egna förmågan att påverka sitt liv" (4). Invandringen och åldrandet är, enligt Haavio-Mannila, faktorer som påverkas av samhällsliga förändringar (t ex urbanisering, krympande familjer), brist på utbildning (dåliga språkkunskaper, passivitet, underdånighet, låga inkomster, små möjligheter att påverka) som tillsammans med åldrandet (försvagad hälsa och funktionsförmåga) och invandringen leder till isolering.

Haavio-Mannila drog den slutsatsen, att de äldre finska invandrarna var isolerade och ensamma, hade dålig hälsa och dålig tilltro till sina möjligheter att påverka sin situation. Hon skriver: "'De intervjuade kunde på några undantag när grovt delas in i två schematiska grupper: de passiva, lösryckta och de aktiva, lösryckta. De flesta hörde till den senare kategorin: de hade både pengar och aktiviteter, men saknade en verklig gemenskap" (5). Trots att många hade dåliga kunskaper i det svenska språket ville de stanna i Sverige. De var nöjda med sin ekonomiska situation, men kunde inte utnyttja sina möjligheter till en aktiv ålderdom.

Haavio-Mannila delar in de äldre finländarna i två grupper. Den ena gruppen kallar hon *massinvandrarna*. De hade varit i Sverige mindre än 15 år och flyttat till Sverige för att deras barn redan bodde i Sverige. De var i allmänhet icke-språkkunniga, ensamma, isolerade och ville oftast återvända till Finland. De flesta av dem tillhörde de personer som Haavio-Mannila även kallar de passiva, lösryckta. Den andra gruppen, dit majoriteten av äldre finländska invandrare tillhörde, kallar hon *de individuella invandrarna*. De hade kommit till Sverige för mer än 15 år sedan och hade anpassat sig betydligt bättre. De led inte av psykiska problem och isolering på samma sätt som massinvandrarna. Många av dem talade bra svenska och hade på egen hand kommit tillrätta med livet i Sverige. Få av dem ville återvända till Finland (6).

Ensamma, isolerade och icke-svenskkunniga

Trots att Haavio-Mannila konstaterade att de äldre finländarna utgjorde en heterogen grupp, lade hon tonvikten på de personer som hade stora sociala och psykiska problem. Beskrivningen av dessa problem kom att överskugga det faktum att många, kanske de flesta, inte hade samma problem. Bilden av de äldre finländska invandrararnas situation presenterades i mörka drag.

Samma år (1986) kom Linnea Landgrens kartläggning av invandraråldringar i Stockholm ut. Hon förstärkte ytterligare bilden av de underdåniga, lösryckta äldre finnarna: "Språkkunskaperna hos de finska pensionärerna är mycket begränsade. Det är nästan genomgående så att de enbart talar sitt eget finska språk. De flesta har 6-7 års folkskola bakom sig. De kom till Sverige på 1950-talet och få av dem hade möjlighet att läsa svenska på bildningsförbund eller liknande. De har nödortfikt klarat sig med det svenska språket i det dagliga livet, de flesta har kanske inte ens behövt tala svenska. (7)

Landgren nämner även finlandssvenskarna som en separat grupp äldre invandrare - någonting som varken före eller efter har behandlats i en publicerad studie. Enligt henne värnar finlandssvenska äldre starkt om sin finlandssvenska identitet men anser att den finlandssvenska gruppen är bortglömd: "Ingen talar om den och ingen förstår att också finlandssvenskarna har behov av att bevara sitt språk och sin kultur. Det har man ingen förståelse för i Sverige" sade en av Landgrens informanter. "Det är viktigt att slå fast att en finlandssvensk inte är en finne och inte heller en svensk. /—/ Trots detta trivs finlandssvenskarna i Sverige. Allt är bra, man är nöjd" (8).

Haavio-Manila och Landgren gav också förslag för att förbättra de finländska invandrararnas situation. Båda förespråkade ett finskspråkigt servicehus eller minst tvåspråkig personal i de befintliga servicehusen. Deras resultat gav stöd till de finska föreningarnas kampanj på egen äldreomsorg.

Båda gav en mycket mörkt bild av situationen, och har också varit tongivande i senare studier. Det intressanta är att när Haavio-Mannilas resultat citerades, lyfte man fram enbart gruppen massinvandrarna och deras problematik. Temata koncentrerades dels på finländarnas bristande kunskaper i svenska, vilket ansågs vara den viktigaste orsaken till att sårlosningar, såsom finska serviceinrättningar, behövdes. Dels koncentrerade man sig på att studera finländarnas framkomna en-

samhet och isolering. Isoleringen ansågs delvis bygga på språket, varför just språkfrågan betonas ännu mer. Samtidigt gav dessa två studier fakta som krävde att någonting behövde göras. När ett nytt servicehus, Älvsjöhemmet, i södra Stockholm byggdes 1986, upplät man genom kommunfullmäktige beslut 18 platser till finskspråkiga äldre. Tvåspråkig finsktalande personal anställdes dit.

Resignerade och anpassade i sin situation

Efter inrättandet av Älvsjöhemmets finska platser fick de finska intresseorganisationer ny näring till strävandena efter särlösningar för äldre finnar. Även andra kommuner började visa intresse för saken. I både Malmö (1985) och Eskilstuna (1986) kartlades de finska äldres intresse för och behov av ett servicehus där vårdspråket skulle vara finska. Resultaten var liktydiga. Det gemensamma var - igen - de äldres bristande kunskaper i svenska och att de äldre ville eller var i behov av en servicehusavdelning, "en finsk trappa", där man kunde bo nära sina landsmän och få vård och omsorg på finska. I Eskilstuna visade det sig att nästan hälften talade svenska dåligt eller ganska dåligt. De situationer där de äldre behövde tolk var äldreomsorgen, sjukvården, kontakt med myndigheter, affärer, posten, olika institutioner. Som vanliga orsaker till att inte kunna svenska uppgavs ålderns påverkan samt avsaknad av språkhuvud ("kielipää", ett vanligt uttryckt för att beskriva att en person har lätt att lära sig olika språk). Rapporten konstaterar att "pensionären skiljer sig på de språkkunskaper han behövt i arbetet och de han behöver i samhället i övrigt. Man menar att man har klarat sig på arbetet med ringa språkkunskaper och sedan inte haft något behov att lära sig svenska grundligt" (10). Författarna kallar finnarnas attityd till sina språkkunskaper "resignation och anpassning". Flera rapporter angav som en av orsakerna till att finnarna inte har lärt sig svenska var det finska språkets speciella grammatiska uppbyggnad och konstruktion.

Anmärkningsvärt är dock att finnarnas påstådda isolering inte fick belägg i dessa studier. Det visade sig att i Eskilstuna nästan tre fjärdedelar (71 procent) träffade sina barn flera gånger i veckan. En stor majoritet, 84 procent, träffade sina grannar minst en gång per vecka. Tre fjärdedelar hade anhöriga som bodde i Eskilstuna och över hälften släkt och vänner i Sverige. Endast en liten minoritet hade inga barn (8 procent) och en fjärdedel saknade övriga släktingar. Bara 7 procent uppgav att de inte hade några vänner. Känslor av ensamhet

uppgavs dock vara ganska vanliga och drabbade nästan hälften. De flesta önskade ett större umgänge.

Nästan alla ville bo hemma så länge hälsan tillåter: "När hälsan sviker och krafterna sinar flyttar pensionärerna gärna till ett servicehus" (10). Majoriteten ville då flytta till finskspråkiga servicehus eller servicehusavdelningar, men det fanns även de som inte vill ha segregation. Finska föreningen i Eskilstuna har hela tiden önskat sig äldreboende på finska, men planerna har inte blivit verklighet.

1990-TALET: KOMMUNERNAS LOKALA UNDER-SÖKNINGAR

Önskan om äldreomsorg och -vård på finska

Socialstyrelsens och Statens invandrarverks kartläggning 1991 visade att få kommuner planerade för äldre invandrare. De flesta kommuner saknade helt bl a information om äldreomsorg på invandarspråken osv. I de kommuner där sådan information fanns, var det vanligaste språket finska. I slutet av 1993 gav Socialstyrelsen möjlighet för 18 kommuner som hade många finländska invandrare att kartlägga vilka behov de äldre finländarna hade. De kommuner som har gjort en kartläggning är bl a Borås, Angered stadsdel i Göteborg, Västerås, Borlänge, Örebro, Norrköping, Sundsvall, och Fagersta.

Resultatredovisning från dessa kartläggningar är många gånger problematisk, ofta p g a. att urvalsgrunder och -storlek är bristfällig. Det fattas också ofta analyser av bortfallet. Många av dessa är gjorda som elevarbete. Postade enkätstudier dominerar. Mest omfattande är undersökningen i Sundsvall (Norlin 1994), där man kartlade både de äldre finnarnas levnadssituation och behoven, gjorde ett 20-tal personliga intervjuer med äldre samt studerade kommunens äldreomsorg ur finnarnas synvinkel.

De flesta kartläggningar och utredningar utgår från frågan om intresset för att få vård på finska. I de nya kartläggningarna från 1990-talet kan man se att frågan anses ha blivit mer komplicerad än på 1980-talet. Antagligen det faktum, att Älvsjö aldrig har blivit den succé som det förväntades att bli (det har aldrig varit fullt beläggning på de finska platserna), har gjort att man har förstått att det finns flera faktorer som spelar in när de äldre finnarna planerar och funderar kring sin ålderdom. De nya frågorna som tas upp i enkäterna är tidpunkten för eventuell flyttning till äldreboende

Enligt Norlin finns det inte något som talar för att äldre finska invandrare har andra problem än motsvarande svenska

- och där svarar majoriteten att de vill få vård på finska, men att de vill bo hemma så länge som möjligt. Den andra nya frågan är hur viktigt det är att en sådan finsk vårdinrättning är nära den nuvarande bostaden - och då blir svaren mycket varierande. För vissa äldre finländare är närheten till sina barn och den nuvarande boendemiljön så viktiga att de inte är beredda att flytta långt för att få vård på finska.

Få studier tar upp önskemål om hemtjänst och språkets betydelse i valet - då man kan välja - att få hemtjänst på finska. I Fagersta är finländarna underrepresenterade bland hemtjänstmottagare. Där har 15,3 procent av alla som är 65 år eller äldre hemtjänst. Om andelen skulle vara samma bland finländare skulle det betyda att 51 finländare skulle ha hemtjänst men i verkligheten har bara 30 finländare hemtjänst. Underrepresentationen existerar även i särskilda boendeformer.

I Sundsvall önskade närmare 60 procent bo i finskspråkig miljö. Av dessa hade 37 procent ganska bra eller bra kunskaper i svenska. Många, 40 procent, tyckte att det räckte med tvåspråkig personal. Norlin kommer fram till slutsatsen att "personerna anser att det är mycket viktigt att kunna kommunicera på sitt modersmål. Det är lättare att förklara och minskar risken för missförstånd i samtalen" (11). Samtidigt påpekar hon att det inte finns något i utredningen som talar för att äldre finska invandrare har andra problem än motsvarande svenska pensionärer. De finska pensionärerna föredrar ett integrerat boende men att det viktiga är att det finns tvåspråkig personal.

Ensamhet och isolering

Ensamhet och isolering är ett vanligt tema i undersökningarna. Detta är ett arv från Haavio-Mannilas studie. De olika studierna visade oftast att 5-10 procent känner sig ensamma, vilket betyder att resultaten är ungefär samma som man har fått i olika studier om de äldre svenskarnas ensamhetskänslor. De äldre finnarna i Sundsvall utgör ett undantag. Där uppgav över två tredjedelar att de kände sig ensamma. Norlin kommenterar svaren: "Kvinnornas ensamhetskänslor kommer mest i samband med saknad av avliden make eller barn

som har flyttat hemifrån. De känner av ensamheten vid storhelger, men även i vardagen. En kvinna tycker att hon känner sig ensam vid dåligt väder, när hon inte kan gå ut. En kvinna känner otrygghet nattetid när telefonen ringer. /—/ En man saknar sin hund, men tänker snart skaffa en ny, en annan man känner sig ensam när han bråkat med sin partner. Personernas ensamhetskänslor verkar inte mer än i ett fall vara relaterade till att de är invandrare" (12). Den höga frekvensen av ensamhetskänslor kommer alltså från en ovanligt bred definition som inte specificerar hur ofta personerna kände sig ensamma.

I de olika studierna hade en stor majoritet täta eller relativt täta kontakter med både släktingar, vänner och bekanta (träffas minst en gång per vecka). Bara en liten andel, 5-10 procent hade ett glest socialt nätverk. Svaren kan allmänt sammanfattas så här: "Med intervjuer som referens, finns det ändå belägg att tro, att de flesta har ett ganska bra nätverk, men att en liten grupp har få eller nästan inga kontakter alls" (13).

Ett viktigt tema har varit de äldre finnarnas kunskaper i svenska. I genomsnitt kan cirka hälften av finnarna svenska bristfälligt. Andelen som kan bra eller ganska bra svenska varierar mellan 25 och 30 procent. Bara i två undersökningar frågades om tolkbehovet. I Örebro, där urvalet bestod av de personer som hade anmält sitt intresse för äldreboende på finska, behövde 72 procent av de svarande tolkhjälp och i Sundsvall behövde tre av de 20 intervjuade tolk hos myndigheter och tre hos läkare.

En mer nyanserad bild

Olofström

Inom forskningen hände inte mycket efter Haavio-Mannilas studier. De forskare som var intresserade av finländarnas situation studerade oftast ungdomar och deras anpassning samt tvåspråkighetsutveckling. År 1992 kom Tuija Nieminen Kristoferssons studie "Att åldras i främmande land" som handlar om de äldre finnarnas situation i Olofströms kommun och 1994 Kristiina Heikkiläs livsförhållandeundersökning om de äldre finländarna i Stockholm.

Kristofersson studerade de äldre finländska invandrarna i Olofström (14), där ett särskild projekt, Välförprojektet hade pågått för att bryta äldre finnarnas sociala isolering. Syftet var att studera hur finländarna i Olofström upplever vården och omsorgen och vilka behov de har samt under vilka levnadsförhållanden de

lever. Studien bygger på tio samtalsintervjuer med de finska pensionärerna som hade kommunal äldreomsorg.

Intervjuerna ger en varierad bild av finska pensionärer som behöver äldreomsorg. Tre av de intervjuade var rörliga och behövde bara hjälp med städning och tvätt. De kunde alla svenska och behövde inga särskilda finskspråkiga insatser. Tre personer var rörelsehindrade och behövde hjälp minst två gånger i veckan. Med hemtjänsthjälp klarade de boendet i sitt eget hem. De hade tillgång till finsktalande hemtjänstpersonal, som även ställde upp för vissa tolkuppdrag. Att finsktalande personal utförde uppgifterna var viktigt för dem, eftersom ingen av dem kunde svenska.

Fyra personer bodde i serviceboende. En av dem kunde svenska men de tre andra var hänvisade till och beroende av finsktalande personal. De bodde i en huvudsakligen svenskspråkig miljö. Det var inte säkert att det alltid fanns tolk tillgänglig. Hur vården och omsorgen blir för dessa pensionärer beror på de svenska anställdas förmåga att trots språkproblemen kunna förstå dem.

Nieminen Kristofersson studerar också de äldres sociala nätverk. Hon delar de äldre i fyra kategorier när det gäller kontakter med andra. Tre personer kan svenska och har många kontakter. De har släkt och vänner och umgås flitigt med dem. En person, kunde svenska men hade få kontakter. Denna person har flyttat till Olofström för att vara med sina barn och barnbarn. Han umgås nu med barnen och deras i huvudsak svenskspråkiga familjer. I övrigt umgås han inte mycket med andra människor. Tre personer kan inte svenska men har många kontakter. De umgås mest med andra finländare, t ex sina barn, den finskspråkiga äldreomsorgspersonalen eller på den finska dagcentralen. Tre personer kan inte svenska och har få kontakter. Nieminen Kristofersson kommenterar denna kategori: "Det finns således en grupp som kanske är de mest utsatta nämligen de som inte har nära anhöriga varken i Sverige eller i Finland. De är helt hänvisade till den finska äldreomsorg som finns på orten och till sina finska kontakter" (15).

Hon konstaterar att det finns dels de som har tillgång till olika alternativ och dels de som inte har alternativ att välja mellan. De som har flera alternativ kan tillgodogöra sin äldreomsorg både på finska och svenska och de har tillgång både till formell och informell vård. De som inte har valmöjligheter är beroende av finsktalande anställda för att få vård och omsorg, deras nätverk består enbart av finnar.

De som inte har valmöjligheter är beroende av finsktalande anställda för att få vård och omsorg, deras nätverk består enbart av finnar

Andra delen av undersökningen med 117 pensionärer. Enligt telefonintervjuerna hade de äldre finnarna täta kontakter med sin familj och andra anhöriga. Flera träffade barnen varje dag och några bodde tillsammans med barnen. De flesta fick den hjälp de behövde av familjen. Vanligaste hjälparen var make eller maka.

Drygt en tredjedel behövde tolkhjälp ofta eller alltid. De hade helst anhöriga som tolkar. Nieminen Kristofersson drar den slutsatsen att de enbart finskspråkiga med stor sannolikhet kommer att behöva äldreomsorg på sitt eget språk. Några var redan aktuella inom äldreomsorg. Hon bedömer att denna grupp kommer att växa. Att man lever tillsammans med maka eller make gör att man är varandras omsorgsgivare. Behovet av hemtjänst blir kanske inte aktuellt förrän man blir ensam.

Stockholm

"Mer än halva livet - en studie om äldre finländska invandrare i Stockholm" (16) handlar om hemmaboende äldre finländska invandrare och deras levnadsförhållanden i Stockholm. Studien bygger på WHO:s frågeformulär om de äldres levnadsförhållanden. Urvalet består av 50 slumpmässigt valda personer som var 65 år eller äldre, var födda i Finland och bodde i Stockholms kommun. Intervjuerna gjordes i de äldres hem.

I många avseenden överensstämmer resultaten från studien med de tidigare studierna. De intervjuade hade oftast flyttat till Sverige på 50-talet eller i början av 60-talet och oftast bott i Sverige mer än halva livet. Alla utom en hade bott i Sverige mer än 20 år. De som flyttade hit hade i allmänhet låg utbildning. De hade arbetat i lågstatusyrken, inom verkstadsindustrin och inom vård och service. Tjugo procent var finlandssvenskar och 80 procent finnar.

Majoriteten var kvinnor. Över två tredjedelar bodde ensamma. En tredjedel var fränskilda, vilket är mer än riksgenomsnittet i Finland och i Sverige. Här verkar de finländska äldre i Stockholm skilja sig från det övriga landet, där andelen fränskilda är betydligt lägre. Även andelen ogifta var högre än i andra undersökningar.

De flesta hade goda vänner och anhöriga boende i närheten samt bra kontakt med grannar. De var nöjda

De flesta var nöjda med sina relationer till andra människor och kände sig sällan eller aldrig ensamma eller bortglömda

med sina relationer till andra människor och kände sig sällan eller aldrig ensamma eller bortglömda. De deltog relativt aktivt i familje- och släktsammankomster och cirka en fjärdedel hjälpte till med vården av sina barnbarn. De var nöjda med sina nuvarande liv och det liv de hade levt, samt med sina arbeten och karriären.

Majoriteten ansåg att de hade goda kunskaper i svenska. En minoritet hade svårt med det svenska språket och cirka 10 procent av de finskspråkiga behövde tolkhjälp i sina kontakter med myndigheter.

De äldre finländarnas hälsa var i allmänhet dålig. Bara 20 procent av de intervjuade var utan sjukdomar. Nästan hälften, 44 procent, hade mer än två sjukdomar som försvårade det dagliga livet. De vanligaste sjukdomarna var stöd- och rörelseorganens sjukdomar, speciellt slitna leder och rygg. Cirka en tredjedel hade blivit förtidspensionerade. De flesta tyckte dock att deras hälsotillstånd var ganska bra. De hade också ganska bra funktionsförmåga. Närmare hälften, 44 procent, hade inga svårigheter med någon vardagssyssla. Ungefär hälften av dem som behövde hjälp med hushållssysslor hade fått hjälp, oftast av en anhörig. De äldre ville dock helst få hjälp av hemtjänsten när behov uppstod. Hälften av de finskspråkiga ville ha service på finska och ju sämre åldringarnas kunskaper i svenska var, desto mer intresserade var de av att få service på finska.

Resultaten av denna undersökning överensstämmer på många områden med undersökningar av pensionärer i Göteborg (H-70) och i Tammerfors. Däremot bekräftas inte Elina Haavio-Mannilas ganska mörka allmänna bild av de finländska åldringarna, även om det finns en minoritet som har det svårt; de som inte kunde någon eller dålig svenska samt de 16 procent som hade få kontakter med andra människor och ofta kände sig ensamma.

Diskussion

Strävandena efter äldreboendet på finska har äntligen börjat bära frukt. "Pilotfallet" Älvsjöhemmet lever kvar, trots de olika problem som verksamheten har haft under sina tio år. Nu finns det dessutom äldreboende i Skövde med 24 lägenheter och ett Finskt Äldrecentrum i Stockholm, med både gruppboende och sjukhemsav-

delning. Dessutom finns en sjukhemsavdelning i Borås, där de boende är finnar och all personal tvåspråkig. I Finskt äldrecentrum har man även dagverksamhet och väntjänst på finska. I Olofström finns sedan flera år ett dagcentrum för finnar. Flera andra initiativ är på gång.

Den monotona bilden av de äldre finländska invandrare som lösryckta, underdåniga, ensamma och isolerade har under de senaste åren blivit mer nyanserad. Man kan undra om de finländska äldres situation har förbättrats med åren, dvs att invandringen i sig och den kris som den medför har avtagit, eller om de undersökningar som gjorts bara har fokuserat på "målinriktade" bilder. Att se de äldre finländska invandrare som icke-individuella, passiva stackare som inte kan utnyttja samhällets befintliga service, kan tidigare ha varit ett sätt att betona behovet av finskspråkig vård. Att nu lyfta fram deras egna resurser passar bättre i en tid då etniskt inriktade verksamheter väntas tillkomma genom myndigheternas samarbete med de äldre invandrarnas egna föreningar. Då kan de resursrika ta hand om de resurssvaga.

Älvsjöhemmets finska platser har aldrig varit till 100 procent belagda av finländare. Intagningspolicyn har varit att bara de finnar som inte klarar sig på svenska har kunnat få en plats. Eftersom de flesta äldre finländare klarar sig på svenska har de inte fyllt intagningskraven. Samtidigt har många äldre finnar verkat prioritera andra saker än vård och omsorg på finska, när de har varit i behov av servicehusboende. För mig verkar det som om Älvsjöhemmets delvisa misslyckande har tvingat fram en mer nyanserad bild av de äldre finländarnas situation. Enligt de nyare undersökningarna blir det tydligt att finländarna inte utgör en enhetlig grupp utan är mycket heterogen. Många av de äldre finländarna är välintegrerade, en stor del klarar sig på svenska, en del är friska och aktiva. En del av dem vill av olika anledningar inte vara i en finskspråkig miljö, ens vid behov av vård, oavsett om de kan svenska eller ej. Andra vill in i finskspråkiga miljöer även om de pratar svenska mycket bra.

Det finns en liten grupp äldre finska invandrare som faktiskt är isolerade. Bristfälliga eller inga kunskaper i svenska, brist på givande kontakter med andra män-

Man kan undra om de finländska äldres situation har förbättrats med åren eller om de undersökningar som gjorts bara har fokuserat på "målinriktade" bilder

niskor, inga eller få vänner och släkt som inte finns i närheten, ibland inte ens i Finland, är invandrar-symptom. För bland annat dessa personer kan finsk-språkiga dagverksamheter eller vård och omsorg på finska vara en nödvändighet för ett drägligt åldrande. Men behovet av tvåspråkiga vårdinrättningar handlar inte bara om kommunikation. En kartläggning som jag gjorde 1994 till Föreningen Hem för finländska åldringar om de äldre finnarnas intresse av ett särskilt äldreboende för finländare kom det fram att även personer som behärskade svenska väl och hade svenska vänner ville få vård på finska. Kanske handlar denna önskan mer om etnicitet, att vara med sina landsmän, om gemensamma erfarenheter, historia och kultur. I så fall framstår etniskt inriktade äldreomsorg som en fråga om omsorgskvalitet snarare än en ren nödvändighet. Kanske börjar det vara dags att rikta in forskningsintresset på den finländska etniska identitetens påverkan på ålderdomen?

REFERENSER

- (1) Invandrarna och äldreomsorgen. (1983): Rapport från en konferens den 11-12 november 1982. Äldreberedningen S 1981:01. Departementets reprocentral, s.81-82.
- (2) *Haavio-Mannila E* (1986): Äldre finländska invandrare i Sverige. Socialstyrelsen redovisar 1986:5. Stockholm, s.10.
- (3) Ibid:11
- (4) Ibid: 12
- (5) Ibid:20
- (6) Ibid:14
- (7) *Landgren L* (1986): Äldre invandrare i Stockholm. Uppföljning av åtgärder som vidtagits i socialdistrikten. Socialförvaltningen. Stockholm, s. 28.
- (8) Ibid.:33
- (9) *Jansson K, Ventura F, Westlin-Jonsson E, Åkerman K* (1986): Samverkan mellan finska föreningen och socialtjänsten. Projektet äldre finska invandrare i Eskilstuna. Socialtjänsten. Eskilstuna, s. 50.
- (10) Jansson med flera (1986), s. 60
- (11) Norlin 1994:44
- (12) Ibid: 29-30
- (13) Ibid:17
- (14) *Nieminen Kristofersson T* (1993): Att åldras i främmande land - Om äldre finländare i Olofström. Rapport 1993:6. Blekinge FoU-enhet för socialtjänst och primärvård. Karlshamn.
- (15) Ibid:26
- (16) *Heikkilä K* (1994): Mer än halva livet - en studie om äldre finländska invandrare i Stockholm. Rapport 1994:2. Forsknings- och utvecklingsbyrån, Socialtjänsten. Stockholm.

Fullständig referenslista kan fås av författaren, tel. 08-675 82 78.